

ГЕО МИЛЕВ

СЕПТЕМБАР

Превод
Синиша Пауновић

Портрет Г. М. Душана Оташевића

БЕОГРАД
1984.

ГЕО МИЛЕВ

СЕПТЕМБАР

Превод
Синиша Пауновић

Портрет Г. М. Душана Оташевића

БЕОГРАД

1984.

ПАУНОВИЋ Синиша, рођен 25. августа 1903. у Чачку, свршио филозофски факултет у Београду, почео да пише поезију и прозу у *Венцу* и *С. К. Гласнику*. Као сарадник, уредник, дописник из иностранства и педагог провео у Политици више од пола века, и још сарађује. Пре рата објавио три збирке песама и две књиге прича. После ослобођења штампао два романа, *Пуста земља* и *Србија које нема*, и збирку есеја о Борисаву Станковићу, Браниславу Нушићу и другим истакнутим писцима, *Писци изблиза*, (Просвета, 1948, 1958, 1971); збирку портрета из разних области уметности, *Трагом њиховог детињства* (Свјетлост, 1959.); збирку прича из Африке, *Црне приче* (Нолит, 1959.); пет монографија: *Манастир Никоље*, *Добрица Ђосифовић*, *Драшинац песник и борац*, *Велко говори*, *Бора Станковић и Нушић иза завесе*; зборник новинарских чланака, *Новинари* (Матица српска и Српска књижевна задруга). Превео с бугарског преко тридесет дела класика и савремених писаца.

МАЛА ГАЛЕРИЈА Синише Пауновића — хоби кућни музеј ликовних дела и књижевно-историјских докумената основана 1958. у Београду на Дедињу и исте године отворена за публику. Преко целе године има две поставке, једну у посебном баштенском павиљону, самоуки сликари и скулптори Југославије, другу у двоспратној вили, академски уметници Југославије и мања колекција дела страних уметника. Готово сваке године приређује по једну сезонску изложбу својих или туђих експоната. Учествоје у свим домаћим и међународним колективним изложбама у државној и галеријско-музејским режијама. Имала је неколико изложба својих експоната с одређеним темама и ван својих просторија у Београду (Београдско сајмиште) и иностранству (Галерија *Шинка б* у Софији 1983.) Један њен експонат, *Коло* Јанка Брашића репродукован је на поштанској марки, а више дела унесено је у посебним каталозима у земљи и иностранству. Збирка Галерије броји преко три хиљаде уља, акварела, темпера, цртежа, графика и скулптура — дела уметника с почетка овог века до наших дана. Галерија нема никакве материјалне аспирације, нити субвенције, издржава се из личних прихода оснивача и његове породице. И излагање и посете су бесплатни Од оснивања до 1984. посетило ју је преко педесет хиљада Југословена и странаца, међу којима највише школске омладине, радника и војника.

Издавач

Синиша Пауновић

Београд 11000

Младена Стојановића 31а.

Рецензент

Вук Крњевић

Портрет Геа Милева

Душан Оташевић

Тираж:

333 примерка

Штампарија

„Просвета Нови Сад“ Нови Сад, Ст. Сремца 13

Гео Милев

СЕПТЕМБАР

Београд
1984.

Леди Милевој, књижевници, кћери Гео Милева, поводом шездесетогодишњице Септембарског антифашистичког устанка 1923. године у Бугарској.

Преводилац

Гео Милев, писац поеме *Септембар* (која је преведена на све веће језике још пре другог светског рата, а последњих деценија и на многе друге језике мањих народа свих континената) рођен је у селу Раднево (данас град), 15. I 1895, а убијен у неком од бугарских монархистичких затвора (као напредан писац), после 15. V 1925. Био је син сеоског учитеља, који се бавио и књижаством и издавањем књига. Почео је да пише песме и критике рано и да слика. Још као студент појавио се и у штампи: није му било ни двадесет година када је објавио прву своју значајнију књигу песама. Студирао је у Бугарској, Немачкој, Паризу и Лондону. Уређивао је више рукописних и штампаних листова и часописа.

Отац је модерне бугарске поезије. Увео је у бугарску књижевност експресионизам — под утицајем немачке поезије и белгијског песника Верхарена, који му је био и лични пријатељ. Двадесетих година приволео се (прво идејно) реализму, после чега је написао своја најбоља поетска и прозна дела, међу којима је и поема СЕПТЕМБАР, његово врхунско дело и до данас најнадахнутија ангажована бугарска поезија уопште.

Главна дела: *Антологија жутих ружа* (1919); *Свирени прстен* (1920); *Иконе спавају* (1922); *Помен песнику П. К. Јаворову* (1923); *Криштење ватром и духом* (1923); *Антропологија црвене руже* (1924); *Септембар* (1927); *Изабрана дела* (1950, 1965) године.

Најпознатија његова два часописа — *Везни* и *Пламак* — трају се и данас за најбоље месечнике бугарске књижевности уопште. *Пламак* је наставио излажење после другог светског рата.

Ноћу се рађа из мрачних утроба
вечита злоба роба
његов пурпурни гнев —
величанствено доба.

Дубоко усред мрака и магле.

Из тамних долина
пре но што зора сване
из свих планина
из шума густих
из поља пустих
из каљавих паланки

села
градова
дворишта
планинских кућа, колиба
из фабрика, магаза, станица

амбара
чифлука
воденица
ковачница
електрана

завода:

по стазама и окукама
високо
по одронима, урвинама, чукарама, брдима
преко врзина
и брежуљака
преко глухих забрана

преко јесењих жутих шума
преко камењара

вода
мутних вада
ливада
воћњака
њива
винограда
овчарских пландишта
глогиња
опаљених стрништа
трњака

блата:
дроњави
каљави
гладни
натмурени
омршали од рада
огрубели од жеге и студи
изобличени

сакати
необријани

поцрнели
босоноги

изгребани
неуки
дивљи
гневни
бесни

без ружа
и песама

без музике и добоша
без кларинета, тимпана, таламбаса
без фанфара, труба и тромбона:

не са сјајним мачевима
већ с блатњавим кочевима,
Шопови с моткама
са батинама
са остенима
са будаџима
са вилама
са секирама
са косирима
са косама

са сунцокретима
— стари и млади —
сјурише се са свих страна
као избезумљено крдо
слепих животиња,
безброј
бесних бикова —

са криком
са урликом
(иза њих — скамењен ноћни свод)
хрлили су напред —
неред
незадрживи
Страховити
велики:
НАРОД!

2.

Ноћ се просу блеском
по врховима.
Сунцокрети
погледаше сунце!
Зору из сна
прену
страшан плотун митраљеза:

Са далеких
падина
— плотун за плотуном —
завиждаше
луди
куруми — олово.
Топови
као зинули слонови
рикнуше
страх и трепет све ошину
Сунцокрети падоше у прашину.

3.

Глас народни:

Глас божји.
с хиљаду ножева
прободен
народ —
затупљен
понижен
сиротији од просјака,
остао
без памети
без нерава —
устаде
из мрака киван
на бедни живот свог рода
и исписа својом крвљу
СЛОБОДА!

Глава прва:

Септембар,
— Глас народни —
— Глас божји —

О божје!
подржи свето дело
грубих црних руку
испуни смелошћу
наше срце од грома.
Не желиш ико да буде роб —
и ето кунемо се у наш гроб
ускрснућемо ми човека
слободна у свету.
Пред нама је смрт —
о нека;
али с оне стране
тамо цвета Ханан
Правдом обећан
нама —
вечног пролећа сневани лог
Верујемо! Знамо! Желимо га!
С нама је бог!

4.

Септембар! Септембар!
О месече крви!

победа
и слома!

Маглиж је био први
Стара

и } Загора

Нова

Чирпан

Лом

Фердинанд

Берковица

Сарамбеј

Медковец

(и поп Андреј)

— градови и села.

5.

Народ устаде

— с чекићем

у руци

засут гаром, варницама, шљаком

— са српом у пољу на муци

прозебо од влаге и хлада:

људи црнога рада

и неவிђене патње —

(не генији

таленти

протестанти

оратори

агитатори

фабриканти

ваздухопловци

педанти

писатељи

генерали

власници

локала

музичари

и реакционари)

Већ

сељаци

радници

сирови простаци

беземљаци,

неписмењаци

профани

хулигани

дивље свиње
— скот као скот!
 хиљаде
 масе
 народа:
хиљаде вера
— вера у победу свога рода
хиљаде жеља
— жеља за бољи живот
хиљаде бесних срца
— и ватра у сваком срцу,

хиљаде црних руку
— у црвеном кругу поља
подиглоше борбено увис
црвене
заставе
вијораве

 високо
 широко
над целом у буну и немиру узбурканом земљом —
олује бесне то је плод:
 Хиљаде —
 маса —
 народ.

6.

Сину

изнад родних планина
што груди истурише
против неба
и вечног сунца
 муња
 — гром

удари
право у срце
огромног
храста
од сто лета.

Венци брда
јеку брзоногу
пренеше далеко
преко чука
и кршева
према стрмим долинама
у камене шипље
где по отров-биљу
у љубавном миљу
пландују гује отровнице
у пећине
змајева и русих вила
у тамне дупље вештица
— — и одјеци се слише

са далеким јеком:
страшно ропотање
водопада
потока
бујица —
бесних
грунули у бездан
с грмљавином.

7.

Почиње трагедија! —

8.

Први
падоше у крви.
Устанички јуриш
би дочекан куришумима.
Задрхташе
заставе изрешетане.
Планина грми ...
Тамо горе
далеки и обличјни брегови
поцрнеше начичкани
људима
— гмизаху
црни редови:

редовна, плаћена војска
и бесна полиција —
Сви они знају:
„Отаџбина је
у опасности!“

Дивно,

али — шта је то отаџбина?! —

И бесно лају
митраљези ...
Први
падоше у крви.
Иза далеких
врхова
поче да грува артиљерија.
Задрхташе
градови
и села.
Мртва тела
— крвави лешеве —
покрише
падине
пропланке
путеве ...
Са исуканим сабљама
коњички одреди јурнуше
на разбијене сељаке

— дотучене, погођене ирапнелима, фугасима
— што су у ужасу бежали на све стране,
догоњене у долове
и сасечене тамо
крвавим сабљама
под ниским настрешницама
усред писке
уплашених баба,
деце и жена...

9.

Војска је наступала.
Под ужасним фијуцима ирапнела
дрхтала
и најсмелија чела:
у очајању
пут неба дижу руке голе.
Ћжас без славе
замрзну на сваком лицу —
очи без патње.

„Свако
себе
нек спасава сам!“

Свим стазама
его спушта се чета за четом
— пешаци
коњаници
артиљерци.

Бубњају јуриш
добошари.
Паника
— високо
над поцепаним
црвеним заставама —
бич пурпурног пламена шиба.
Тамо
усред општег метежа
сам,
као луд
епски јуначан
поп
Андреј
својим легендарним топом
испаљује
гранату за гранатом — —
Кад последњи дође час:
„Смрт Сатани!“
чу се глас
бесан и величанствен
и окрете назад
свој топ:
последњу

гранату
упути
право тамо
— у божји храм
где је литургије певао сам

И оружје положи.
„Обесите црвеног попа!
Без крста — без гроба!“
Уз телеграфски стуб га поставише.
Поред њега целат.

Капетан.

Уже

би готово.

Балкан

постаде мрачан.

Небо —

страшно.

Поп је стајао огроман,
издужен целим својим растом
грм

ћутљив као гранит —

без туге

без сећања

— на грудима Христово распеће
погледа упрта у планинске стазе
далеке

рекао би у дане што долазе...

— У страху поглед обарате
пред блиском смрћу човека.
главосече!

Шта значи

смрт појединца?

Амин!

Хркну

и пљуну

Брзо у омчу

сам своју главу муну

и

не погледавши у небо

остаде да виси

језика

међу зубима стиснута:

велик

сублиман,

недостижан!

10.

Јесен

груну

дивљачки раскидана

у писци, олуји и мраку.

Бура се вије

изнад тамних планина

— тмина и бљесак
и гракћуће гаврана јато —

Кржави зној
проби лећа земље
У ужасу и страху шћућори се
свака колиба и дом.
ПОГРОМ!
Тресак
распара небески свод.

11.

Тада настаде
оно најстрашније
Као бесно
поче звонити у душама несрећно звоно
— удара, бије, звони ...
Ноћ се спусти тако ниско
глуха и страшно закључана
са свих страна.
Смрт
— крвава вештица вири
из сваког угла мрака —
вришти
и ето пружа прсте
далеко и свуда у ноћи:
својим сухим рукама
— дугим, бескрајним —
клешти и стеже
иза сваког зида
по једно ужаснуто срце.
О ноћи безимених тајни!
— и тајних, и јавних:
Тргови поново крвљу обојени.
Смртни крици у прекланом грлу задављени.
Злослутних ланаца века.
Затвори пуни људи.
У кругу
касарни, затвора
командних плотуна јека.
Врата заринглана.
Споља лупају тамни гости.
Син с револвером у руци
мртав на прагу испружен.
Отац обешен.
Силована сестра
По селу покупљени сељаци,
за њима — војници:
мрачан конвој.
Да би били стрељани:
Команда: стој!
„Пальба —
заикљоцаше пушке:
Ку
Клакс
Клан —

„пали“

— плотун.

Десет лешева
са обале
пљуснуше тешко
у мртву тамну воду Марице.
Окрвављена повуче их
тужна завичајна река.
Војна музика нека далека
кроз пусте улице
громко химну свира
„Шуми Марица...“
Крвава река.

По угаженим њивама,
по лединама
између боце и високе траве
котрљају се крваве главе
избодених унакажених лица.
Вешала раширише своје црне руке
(утваре у мртвој магли).
Непрестано се разлеже ужасни мари секире
док у кост удара. Села у пламену
обасјавају далеке хоризонте.
Потекоше крваве воде.
Запаљене ломаче
лизале су језиком светогрђа
свето подножје
божјег престола.
Замириса људско месо.
Ужаснути с неба
нададоше вику
блажени житељи светог раја
— богу свирепу Осана...
Крај.
Престаде ураган.
Ала
најзад сврши свој пир.
и тишина
и мир
овладаше
по целој
земљи.
Богова крвави курбан.

12.

Музо, опевај овај погубни гнев Ахила
Ахил је био груба сила
Војнички демон.
Ахил је био стари генерал
Њ. Ц. В. цара Агамемнона.
Ахил је био херој
с безброј
крстова, ордена, ленти.
Пиједестал

реда и спокојства
у земљи.

Али ни данас
не верујемо више у хероје
— ни туђе, ни своје.
Троја је била запаљена и срушена.
Пријам и Хекуба погинуше.
Ахил је тријумфовао ...
Шта је за њега значила Хекуба? —
Његова душа дивља и груба
не чује
плач свете мајке, растрзане
над безименим гробовима крвљу орошеним
израсли у часу
— толико много —
безброј.
— Шта је за њега значила Хекуба? —
Ахил је био херој.
Ахил је био велик.
Бич божји, богом послат лик
Али Ахил ће погинути под гневом и клетвама.
— И погибе

срамно се сломи:
убици права одмазда
Агамемнон уби Ифигенију
— и погибе:
Клитемнестра уби Агамемнона
— и погибе:
Орест са Електром уби Клитемнестру
— и погибе ...

Једина остаје
— стоји и траје
кроз векове —
Касандра — пророчица:
она прорече одмазду
— и све се обистини.
Несумњива жеља, игра и забава
богова.
Вековни напредак божанског хода
Свака смрт је за њих разонода,
сваки јаук — шала.
Смрт, убиство и крв!
Докле, докле?

Сведржитељу Зевсе
Јупитеру
Ахурамазда
Индра
Тот
Ра
Јехова
Саваоте:

о д г о в о р и т е:
Кроз дим пожара
диже се и буши ти уши
вапај побијених

крик
мученика безброј
са упаљених ломача:
— Ко је
изневерио нашу веру? —

Одговарај:
Ти ћутиш?
Не знаш?
— Ми знамо!
Ево види:
једним скоком
ми скачемо право на небо:
ДОЛЕ БОГ!
— бацамо бомбу у твоје срце,
на јуриш освајамо небо:

ДОЛЕ БОГ!
и са твога престола
бацамо те мртвог доле
на дно свемирске јаме
без звезда
хладне —

ДОЛЕ БОГ!
Небеским мостовима
што се пружају у бескрај
ужадима и полугама
скинућемо блажени рај
доле
на јадни
крвљу обливени
земаљски шар.
Све што написаše филозофи и поете
обистиниће се, знај:
— Без бога! без господара!
Септембар ће бити мај.
Успону људског живота
неће бити крај
— све више: све више!
Земља ће бити рај —
биће!

Dr 42/333 Сима Абуновић